

Eesti liigub Schengeni õigusruumiga liitumise suunas

Kalle Laanet (RiTo 13), siseminister, Eesti Keskerakond

Schengeni õigusruumiga liitumiseks peab Eesti pingutama, et riigi sisejulgeolek pärast õigusruumi sisepiiride kontrolli kaotamist ei halveneks, vaid hoopis paraneks.

1985. aastal leppisid viis riiki – Belgia, Holland, Prantsusmaa, Saksamaa ja Luksemburg – kokku lihtsamas piiriületuses, et inimesed ja kaubad saaksid kiiremini ja mugavamalt liikuda. Järgmise viie aasta jooksul töötati välja tingimused piirikontrolli kaotamisest tekkivate sisejulgeolekuriskide kompenseerimiseks ning veel viis aastat kulus nende tingimuste kohaldamiseks.

Schengeni õigusruum hakkas toimima 1995. aastal. Meie mälus seostub see kõige rohkem ühtse Schengeni viisa kehtestamisega ning üllatusega, et Euroopas liikudes ületame riigipiire märkamatuks. Schengeni õigusruumiga on ühinenud kõik Euroopa Liidu vanad liikmed, välja arvatud Suurbritannia ja Iirimaa. Schengeni ruumi kuuluvad ka Euroopa Liitu mittekuuluvad Norra ja Island.

Schengeni koostöö liideti Euroopa Liidu raamistikku eraldi protokolliga 1999. aastal. Uutele liikmesriikidele on Schengeni õigusruumiga liitumine kohustuslik, Eesti ühinemisel Euroopa Liiduga käsitles seda kohustust liitumislepingu artikkel kolm.

Eesti hakkas Schengeniga liitumiseks valmistuma Euroopa Liiduga ühinemisprotsessi ajal, esimene Schengeni tegevuskava valmis 2001. aastal. 2005. aastal tegime vahekokkuvõtteid, vaatasime üle pidevalt täieneva Schengeni õigustiku ning tegime plaane, et olla liitumiseks valmis 2007. aasta sügiseks.

Kuigi viisavabadus on meie liikumisvabadust suurendanud, on Schengeni õigusruumiga ühinemine Euroopa Liidu ühe põhiõiguse, isikute vaba liikumise osas suur samm edasi. Kõige käegakatsutavam näide on muutus, mis toimub pärast liitumist Tallinna Sadamas. Piltlikult öeldes saab siis reisida Helsingisse nagu Tartusse – keegi ei kontrolli enam reisidokumente.

Kuid ei tohi unustada, et sisepiiride kontrolli kaotamisega kaasnevad riskid. Schengeni õigustik ongi selleks välja töötatud, et sisejulgeoleku ametkonnad ja välisteenistused neid riske maandaksid.

Pääsla Euroopasse

Schengeni õigustik hõlmab mitmeid valdkondi. Kõige tähtsam on välispiiride valve ja kontroll. Eesti merepiirist ja idapiirist saab Schengeni välispiir ning meie peame kindlustama, et selle piiri kaudu ei saabuks Schengeni ruumi illegaalseid immigrante. Praegu ei avalda illegaalne migratsioon Eesti piirile suurt survet, kuid olukord muutub, kui Eestist saab kogu Euroopa pääsla. Seetõttu teeb muutuvaks olukorraks ettevalmistusi meie piirivalve.

Eesti piirivalve uurimis- ja riskianalüüsisüsteemi on Schengeni hindajad tunnistanud üheks paremaks uute liikmesriikide seas. Ka meie piirivalvurite hea ettevalmistus ning piiriprotseduuride vastavus Schengeni õigustikule on pälvinud positiivset tähelepanu.

Nüüd on meie ülesanne tagada piirivalve optimaalne koosseis. Peame hoolt kandma piirivalvurite hea ettevalmistuse ja motiveerituse eest. Pidevat arendamist vajab kindlasti idapiiri infrastruktuur, kuigi võib kindlalt väita, et see ei saa kunagi valmis nagu Tallinna linngi. Valusaim probleem on Narva raudtee-piiripunkti infrastruktuur, raudtee piirikontroll on probleemiks ka Kagu-Eestis. Idapiiri pikkus Venemaaga on 460 kilomeetrit, sellel on seitse rahvusvahelist piiripunkti. Piiriületajate arv suureneb aasta-aastalt.

Koostöö naabrite piirivalvega toimib hästi ning Vene-Eesti piirilepingu puudumine ei mõjuta piirivalve tegelikku tööd. Eesti merepiiri - 1115 kilomeetrit - valvab tänavu käiku läinud integreeritud mereseiresüsteem, mis on Euroopa moodsamaid. Samal ajal on piirivalvelaevastik nii tehniliselt kui ka moraalselt vananenud. Enne Schengeniga liitumist peab ka Tallinna lennujaam olema valmis Schengeni ja teiste reisijate eraldamiseks. Ehitustöödega on juba alustatud.

Viisade väljastamisega tegeleb 31 Eesti missiooni, 2006. aastal asub neist 17 väljaspool Schengeni ruumi. Schengeni hindajad on esile tõstnud meie konsulaarametnike ettevalmistust. Eestis toimib tõhus riigi julgeolekuasutuste viisakonsultatsioonisüsteem ja rahvuslik viisaregister. Viimase käivitamisest saadik 2001. aastal ei ole avastatud ühtegi Eesti viisavõltsingut.

Vastutus teiste riikide ees

Schengeni liikmesriigid ja Euroopa Komisjon teevad tööd, et ehitada üles kogu Schengeni ruumi hõlmav viisainfosüsteem ning võtta kasutusele viisabiomeetria. See on oluline kompensatsioonimehhanism sisepiiride kontrolli kaotamisel tekkiva sisejulgeoleku riski maandamiseks.

Samamoodi tähtis kompensatsioonimehhanism on Schengeni infosüsteem SIS. Selles politsei ja piirivalve töövahendis on olemas teave varastatud sõidukitest kuni tagaotsitavate isikuteni. Et piirikontrollita liikumise tingimustes on ka halbade kavatsustega inimestel suurem liikumisvabadus, ei piisa ainult riigisisestest andmebaasidest. Enne uute riikide vastuvõtmist Schengeni ruumi planeeriti välja ehitada uue põlvkonna infosüsteem SIS II, mis pidi valmima käesoleva aasta lõpuks, uued liikmesriigid oleksid saanud sellega integreeruda 2007. aasta kevadel. Tegemist on Euroopa suurima ja keerulisima infosüsteemiga, seetõttu on arendustöös tekkinud tõrkeid.

Välja on pakutud SIS II uus ajakava, mis lükkaks meie Schengeniga liitumise vähemalt aasta edasi. Kahtlemata on selline asjade käik tekitanud uutes liikmesriikides nõrdimust. Vahelahendusena pakutakse meile võimalust liituda toimiva infosüsteemiga. Paralleelselt vana infosüsteemiga liitumine ja uue arendamine on ressursimahukas, välistatud ei ole ka uued edasilükkumised. Me ei taha Schengeniga liitumist määramatusse tulevikku edasi lükata.

Sellise suure riikidevahelise infosüsteemi puhul tuleb väga tõsiselt suhtuda isikuandmete kaitsesse ning tagada selle süsteemi kasutamise üle Andmekaitse Inspektsiooni järelevalve. Vältimatu on politsei koostöö naaberriikidega. Meie ja Soome politsei koostöö on Schengeni hindajate silmis kõrgel tasemel, koostöös Lätiga on arenguruumi. Ühine töö Lätiga muutub järjest tähtsamaks, ning kui piirikontroll meie riikide vahel kaob, paneb see politseile uued kohustused. Tänavu suvel kirjutasime lõunanaabritega alla politseikoostöö lepingule, oleme planeerinud ühistegevust ja loonud tingimused paremaks informatsiooni vahetamiseks. Tihenenud on koostöö Valga–Valka linnades.

Käesoleva aasta suvel ja sügisel toimusid Eestis Schengeni hindamised, mille tulemuste väljavõtteid eespool kirjeldasin. Esile on tõstetud meie tugevaid külgi, kuid oleme saanud ka hulga soovitusi, mis tuleb täita enne Schengeni õigusruumiga ühinemist. Liitumisega protsess ei lõpe, vaid alles algab. Schengeni nõudeid kogu aeg täiendatakse ning meie peame olema valmis neid täitma.

Tuleb pingutada, et Eesti sisejulgeolek pärast Schengeniga ühinemist tugevneks. Me peame andma oma panuse Schengeni riikide ühise turvatunde loomisse.